

El Teatre del Cos.

Dansa i representació a la Corona d'Aragó. Traces medievals i pervivències.

Els territoris de l'antiga Corona d'Aragó presenten una notable riquesa patrimonial en relació amb la dansa. Són significatius els vestigis artístics, documentals i festius que han perviscut des de l'edat mitjana ençà on el ball és protagonista. Aquestes traces, resultat d'un remarcable mestissatge cultural, mostren una originalitat creativa, una gran interacció entre diferents territoris i la presència de diverses realitats socioculturals.

A partir de l'expansió mediterrània dels segles XIII i XIV, la Corona catalanoaragonesa esdevingué una cruïlla geopolítica i social que també cristal·litzà en l'aspecte artístic i iconogràfic i en la documentació històrica, literària, musical i coreogràfica. Les tradicions líriques trobadoresques i joglaresques occitanocatalanes, franceses, andalusines i castellanés, la influència dels mestratges de dansa italiana, així com les coreografies representatives dels gremis urbans, les pràctiques rituals cristianes o les performances rurals constitueixen algunes de les contribucions que se situen a l'origen de la coreütica d'aquests territoris.

Fruit de tot plegat, avui dia encara perviuen una apreciable quantitat de manifestacions festives arrelades en les pràctiques coreomusicals i representatives que es perfilen a la llum de les traces artístiques medievals.

El projecte d'exposició itinerant **El teatre del cos** està produït pel Museu Etnològic de Barcelona i elaborat per membres dels grups d'investigació LAIREM i ICONODANSA, coordinats des de la Universitat Rovira i Virgili. **El teatre del cos** veu la llum per primera vegada a la Biblioteca de Catalunya, on es combina l'esquema estructural dels panells basat en els eixos: entorns, figures i coreütica, amb l'exhibició de diferents materials bibliogràfics i documentals d'aquesta biblioteca relacionats de manera directa o indirecta amb la dansa i organitzats a partir dels vèrtexs: Música i coreografia; Iconografia de la dansa; La dansa de la mort; Els estudis monogràfics i La dansa en la literatura catalana.

Raül Sanchis Francés,
Licia Buttà,

Francesc Massip Bonet

(Comissaris de la Universitat Rovira i Virgili).

1: Música i coreografia

«*Carta de danses*» d'Antoni Comes. A: *Adnotationes variae utriusque juris* (copiat per Joan Miralda). Osca, 1626-1627. Topogràfic BC: Ms. 2909/3 (fols. 223-227v).

«*Carta de danses*» del *Manuscrit de Tarragó o de l'Hospital*, c. 1592. Topogràfic BC: M 1410/2.

COMES, Joan Baptista. *Danzas del Santísimo Corpus Christi* (transcripció realitzada per Vicente García Julbe, biografia de Comes, notes històriques i estudis crítics dels textos literaris i musicals per Manuel Palau). S.L.: Instituto Valenciano de Musicología/Institución Alfonso el Magnánimo/Diputación Provincial de Valencia, 1952. Topogràfic BC: 2006-8-10596.

«*Danza italiana*». A: *Si este libro se perdiera como suele acontecer suplico a quien se lo halle si me lo quiere boluer y si no sabe mi nombre aquí baxo lo pondré: Bartholomé Pont y Uidal de la Villa de Albayda*, finals del segle XVII i XVIII. Topogràfic BC: M 1011.

«*Cançoner de Sant Joan de les Abadesses*», segle XIII. Topogràfic BC: Ms. 3871.

«*Mètode per a un sonador de violí del segle XVIII*». A: *Manifestación de relevantes aplausos de la música*. Topogràfic BC: M 1452.

2: Iconografia de la Dansa

Fotografies de peces ceràmiques del fons editorial d'Albert Martín, c. 1920. Topogràfic BC: XXIII.7 C 07 (referències 12330; 12331; 12350).

Les Bíbliaes de Ripoll, Vol. I (facsimil). Vic: Bisbat de Vic, 2002-2010. Topogràfic BC: 16-VI-59.

SCHONFIELD, Jeremy (ed.). *The Barcelona Haggadah: an illuminated Passover compendium from 14th century Catalonia in facsimile* (MS British Library Additional 14761) (traduccions dels poemes per Targamim i Rapahel Loewe). Londres: Facsimile, 1992. Topogràfic BC: 7-III-102-103.

YARZA LUACES, Joaquín (ed.). *Llibre d'Hores* (Ms. Maria de Navarra). Barcelona: Moleiro, 1996. Topogràfic BC: 13-VI-32, 13-VI-33.

3: La Dansa de la Mort

«*Dança de la mort e de aquelles persones qui mal llur grat ab aquella ballen e dançen*». A: *Cançoneret d'obres vulgars. Cançoner de les obretes en nostra lengua materna mes divulgades durant los segles XIV, XV e XVI*; recullit e ordenat per Marian Aguiló y Fuster. Barcelona: se ven en la libreria d[e] Alvar Verdaguer, 1873-1900. Topogràfic: Mir. 85-Dir.

Danza de la muerte. Edició conforme al còdice del Escorial. Barcelona: Tipografia l'Avenç, 1907. Topogràfic BC: Bad-8-C 26/1.

La Grande danse macabre des hommes et des femmes. Précédé du Dict des trois mors et des trois vifz [sic] du Débat du corps et de l'âme. et de La complainte de l'âme dampnée [sic]. París: Baillieu libraire, 1862. Topogràfic BC: 096-4-101.

MASSIP, Francesc; KOVÁCS, Lenke. *El baile: conjuro ante la muerte. Presencia de lo macabro en la Danza y la Fiesta Popular*. Ciudad Real: CIOFF, 2004. Topogràfic BC: 2009-8-31502.

PRAT, Enric; VILA, Pep (eds.). *La Representació de la mort de Peratallada (1781)* [gravats de Matthäus Merian]. Girona: [s.n.], 2011. Topogràfic BC: 2012-8-C 71/8.

ROCA I ROVIRA, Jordi. *La Processó de Verges*. Girona: Diputació de Girona/Caixa d'Estalvis Provincial, 1986. Topogràfic BC: 2005-8-17127.

ROMEU FIGUERAS, Josep. *La «Representació de la Mort», obra dramàtica del sigle XVI, y la Danza de la Muerte*. Barcelona: [s.n.], 1957. Topogràfic BC: BAD-8-C 60/36.

4: Els estudis monogràfics

ANGLÈS, Higiní. *El «Llibre Vermell» de Montserrat y los cantos y la danza sacra de los peregrinos durante el siglo XIV*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas/Institución Milà i Fontanals, 1955. Topogràfic BC: Anglès 783-4-C 3/42.

BUTTÀ, Licia; CARRUESCO, Jesús; MASSIP, Francesc; SUBÍAS, Eva (Eds.). *Dances imaginades, danses relatades: paradigmes iconogràfics del ball des de l'antiguitat clàssica fins a l'edat mitjana. Trama 1*. Tarragona: Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2014. Topogràfic BC: 2015-4-1921.

CAPMANY, Aureli. *La Dansa a Catalunya*. Barcelona: Barcino, 1930. Topogràfics BC: 793.3(46.71) Cap 12º (volum I); M 6938/20 (volum II).

CAPMANY, Aureli. *El Ball i la dansa popular a Catalunya: història, descripció i ensenyament: estudi folklòric de divulgació*. Barcelona: Millà, 1948. Topogràfic BC: 2006-8-6917.

PUJOL, Francesc; AMADES, Joan. *Diccionari de la dansa, dels entremesos i dels instruments de música i sonadors. Cançoner popular de Catalunya, 1*. Barcelona: Fundació Concepció Rabell i Cibils, Vda., 1936. Topogràfic BC: 784.4(46.71) Can-4º.

RIQUER, Isabel de. *Las Canciones de Sant Joan de les Abadesses: estudio y edición filológica y musical* (amb la col·laboració de Maricarmen Gómez Muntané). Series minor. Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, 2003. Topogràfic BC: 2004-8-1447.

5: La Dansa en la literatura catalana

Esposalles entre la infanta Elionor d'Anglaterra i l'infant Alfons pactades pels reis Eduard I d'Anglaterra i Pere II el Gran d'Aragó (1282, Oloró, Bearn).

«E, com les esposalles foren fetes, la festa començà, molt major que d'abans no era estada. E lo senyor rei d'Aragó feu endreçar un taulat molt alt, e tota hora traïa tres estils, tan meravellosament que els angleses e les altres gents se meravellaven molt e les dones n'havien així mateix gran meravella. E après bornaren, e puis anaven ab armes, e puis altres faïen taules redones. E d'altra part veérets anar en dansa cavallers e dones; e a les vegades los reis abdosos, ab les reines e ab les comtesses e d'altres grans dones, e l'infant e rics-hòmens de cascuna de les parts hi dansaven. ¿Què us diré? Que bé un mes durà aquella festa, e un jorn menjava lo senyor rei d'Aragó ab lo rei d'Anglaterra, e altre dia lo rei d'Anglaterra ab lo rei d'Aragó».

Ramon Muntaner, 1325-1328, Crònica, cap. 166. Transcripció de Ferran Soldevila, 2011 [1971], *Les quatre grans cròniques, vol III*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 281. Topogràfic BC: Ms. 4 (f. 24v).

Al capítol 617 del Terç del Crestià, Francesc Eiximenis «ensenya qual ball és bo e sant» i, després de condemnar el ball «per vanitat», «per enceniment de luxúria», «per leugeria» i «per qualque altra mala entenció», diu que:

«[...] ha-y altre ballar qui ve de sobres de ardor e de enceniment de amor de Déu. E aytal ballar és en paradís [...] que Ell [Jesuchrist] en la sua glòria és servit entre los sants de la lur gran puritat e està tot cint de balls de vèrgens, qui davant Ell canten tostemp e loen de les grans gràcies que-ls ha fetes [...] Per totes aquestes coses appar que ballar de si matex no és mal sinó per la mala intenció del ballant. És ben ver que alcunes vanes e foylles coses fan huy los vans bayllants que per res no farien los hòmens sants can la amor e fervor divinal los mou a spiritual e virtual bayl. Per ço que dit és appar encara per guardar-se de luxúria fort se deu hom guardar de ballar e de riure foyllament».

Francesc Eiximenis, 1384, Terç del Crestià (segona part), cap. 617. Topogràfic BC: Ms. 458.

«IV. Dança feta per moss. Montserrat Torres prevere a lahor de

l'Infant Jesús e de la sua Nativitat» i «V. Altra dança feta per moss. Montserrat Torres prevere a laor de la Nativitat de Jesuchrist», dins del «Cançoneret de Nadal ab les cobles del Jorn del Judici». A: *Cançoneret d'obres vulgars. Cançoner de les obretes en nostra lengua materna mes divulgades durant los segles XIV, XV e XVI*; recullit e ordenat per Marian Aguiló y Fuster. Barcelona: Llibreria d'Àlvar Verdaguier, 1900. Topogràfic: Mir. 85-Dir.

Crèdits

Autors: Licia Buttà, Francesc Massip Bonet, Raül Sanchis Francés i Maria del Mar Valls Fusté.

Amb la col·laboració de Lenke Kovács.

Producció: Museu Etnològic de Barcelona, LAiREM, ICONODANSA, Universitat Rovira i Virgili.

Amb el suport de: Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR): Projecte "Literatura, Art i Representació a la llarga Edat Mitjana" LAiREM GRC-2014-SGR-894, Biblioteca de Catalunya, Departament de Filologia Catalana (URV), Departament d'Història i Història de l'Art (URV), Ministerio de Ciencia e Innovación: Projecte "Traça i figura de la dansa a la llarga Edat Mitjana: corpus iconogràfic textual i etnogràfic a la península ibèrica i la seua projecció llatinoamericana" ICONODANSA-DANAEM FF12013-42939-P.

Amb la col·laboració de: Arxiu Comarcal de la Segarra, Monestir de Montserrat, Museu de l'Almodí de Xàtiva, Museu Arqueològic de Lliria, Museu Diocesà de Tarragona, Museu del Disseny de Barcelona, Museu Nacional d'Art de Catalunya, Museu Valencià de la Festa d'Algemesí, Patronat Municipal de la Patum de Berga.

Biblioteca de Catalunya

Carrer de l'Hospital, 56

08001 Barcelona

Tel. 93 270 23 00

Fax 93 270 23 04

A/e: bustia@bnc.cat

<http://www.bnc.cat>

De dilluns a divendres, de 9 a 20 h

Dissabtes, de 9 a 14 h

Del 9 de febrer al 5 de març de 2016

(Biblioteca de Catalunya)

Acte de presentació: 9 de febrer de 2016 a les 19 h a la Sala de la Caritat de la Biblioteca de Catalunya

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura